

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אב מלאכה - התופר והקורע

(ע"ג א') משנה: התופר שתי תפירות (חייב).

(ע"ד ב') (ומקשה) והא לא קיימא (אינה מתקיימת)!

(ומתרץ) והוא שקשרן (את שני ראשי החוט).

(המשך משנה): והקורע על מנת לתפור שתי תפירות.

(ע"ה א') (ומקשה) קריעה במשכן מי הויא?!

(ומתרץ) רבה ורבי זירא דאמרי תרוייהו: שכן יריעה שנפל בה דרנא (תולעת), קורעים בה (שלא תהיה התפירה עשויה קמטים. וקריעה זו היא על מנת לתפור).

אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: המותח חוט של תפירה בשבת, חייב חטאת.

שיטות הראשונים

המותח חוט תפירה: רש"י פירש בגד התפור ועומד, והניח החוט ארוך, ונתפרדו שתי חתיכות הבגד זה מזה במקצת, וחוטי התפירות נמשכים, ומותח את ראשי החוט להדק ולחבר, זו היא תפירתו, וחייב. מדברי הגהות מרדכי משמע דלא מיחייב אא"כ קשרו בסופו, שאם לא כן אינו עומד. והרמב"ם כתב 'והמותח חוט שֶׁלְתִפְיָהּ בַשַּׁבָּת - חַיֵּב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצַרְכֵי הַתִּפְיָהּ'.¹

הוא שקשרן: כתבו תוספות, דאינו חייב משום קושר, כיון שאין הקשירה רק להעמיד התפירה. ורמב"ן פירש, דקשרן לאו דוקא², אלא שהרכיבן זה על גב זה כעין קשר, ושזרן ביד לקיים התפירה. וריטב"א כתב, שקשרן על מנת להתיר אחרי כן, דמשום קשירה ליכא, אבל משום תפירה איכא כיון שהיא מתקיימת עכשיו. ורי"ד כתב כגון שעשה קשר שאינו של קיימא. אבל עשה קשר של קיימא, חייב שתיים (תופר וקושר). וכן דעת ראב"ה, מאירי ורמ"ך.^{3,4}

1. וכתב הב"י (או"ח שמו), משמע מדבריו שהוא מפרש מותח חוט של תפירה, שמותח החוט שרוצה לתפור בו, כדי שלא יהיה כוץ. ולענין הלכה, כתב המשנ"ב (ס"ק כז) אסור למתוח חוט תפירה, והוא שעשה הקשר לבסוף אפילו אינו של קיימא. אבל בלא קשר כלל, פטור (וכתב בשעה"צ, ס"ק ס, דבאליה רבה מצדד, דמכל מקום אסור מדרבנן). ואם יתפרדו ג' תפירות ומתחן, חייב אף בלא קשר. מקורות - רמב"ם (הל' שבת יט). הגהות מרדכי (פרק כלל גדול, ס"י תסא).
2. דא"כ תיפוק ליה משום קושר! ואם לחייבו שתיים, אין זו מלאכה בעצמה. רמב"ן.
3. כן כתב הרמ"ך (הו"ד בכס"מ) בשם הירושלמי. וז"ל לשון הירושלמי: א"ר בא רב ירמיה בשם רב הממתח צדדיו בשבת, חייב משום תופר. נאמר משום תופר ומשום קושר. עיי"ש במפרשים. ולפי זה, חייב דווקא בקשר של קיימא. וכן כתב המשנ"ב (שמ, ס"ק כז). מקורות - ירושלמי (שבת ז, הלכה ב; הו"ד ברמ"ך). רמ"ך (הו"ד בכסף משנה, הל' שבת יט). תוספות (הו"ד בריטב"א). רמב"ן (ע"ד ב', ד"ה והוא; הו"ד בריטב"א). וכעין זה בר"ן (חי', ד"ה והוא). ריטב"א (ע"ד ב', ד"ה והוא שקשרם). מאירי (ע"ה א', ד"ה המותח). רי"ד (פסקיו, ע"ד ב', ד"ה והתופר). ראב"ה (שבת, ס"ו ר).
4. ובגדר מלאכת תופר, דנו האחרונים, במה שונה ממלאכת קושר. וכתב ערוך השולחן (או"ח שיז, סעי' יח) שחיבור של קשר, ניתן להשיבו לקדמותו. משא"כ תופר ומדבק, כשירצה להשיבם לקדמותם יגרום בהכרח לקלקולם. דהיינו, במלאכת תופר, על ידי

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

תפר יותר משתי תפירות: כתב הרמב"ם "אבל אם תפר יתר על שתי תפירות - אף על פי שלא קשר, חיב, שהרי מתקיימת התפירה." וכן כתב הסמ"ק.⁵

שיעור הקורע: כתב הרמב"ם "הקורע כדאי (=בשיעור) לתפור שתי תפירות על מנת (=לכוונת) לתפור שתי תפירות - חיב."⁶

תולדת תופר - המדבק ניירות: כתב הרמב"ם "המדבק ניירות או עורות בקולן שלסופרים וכיוצא בו - הרי זה תולדת תופר, וחיב.⁷ וכן פסק השו"ע.⁸

קורע על מנת לתקן: עוד כתב הרמב"ם "וכן המפרק ניירות דבוקין או עורות דבוקין, ולא נתפנו לקלקל בלבד - הרי זה תולדת קורע." ומבואר מדבריו דהא דבעינן קורע על מנת לתפור, הוא הדין לכל תיקון אחר, דחיב. וריטב"א ביאר בדעת רש"י, דעל מנת לתפור דווקא, וכשקורע על מנת לתקן תיקון אחר, אינו בכלל. והשו"ע⁹ נקט לשון הרמב"ם.

תפירה שאינה של קיימא: דעת ריב"א שאם תפור פי הצוואר (של בגד), או כמו שמדבקים הרצענים זוג של מנעל, אסור לנתקן זה מזה, שלא מצינו חילוק בין תפירה של קיימא לתפירה אינה של קיימא. ודעת רבינו יואל שמוותר, הואיל ולא להתקיים עביד. וכן כתב ראבי"ה בשם רשב"ם. והרמ"א¹⁰ הביא שתי הדעות, וכתב שאין להתיר בפני עם הארץ.

- התפירה נוצר דבר אחד ממש. ולכן תולדתה, המדבק ניירות או עורות בקולן של סופרים וכיוצא בו. וראה עוד שו"ת אגרות משה (א"ח, ח"ב, סי' פד). ובמרכבת המשנה (הל' שבת, י"א) כתב שבתפירה מחבר דברים נפרדים ע"י השלישי, שהוא החוט. משא"כ בקושר.
- מקורות - רמב"ם (הל' שבת, ט). סמ"ק (מצוה רפב).
- כוונת הרמב"ם (במה שהוסיף על המשנה) "כדי לתפור", לומר דלא סגי בקורע כל שהוא על מנת לתפור שתי תפירות (כגון שהבד היה קרוע קצת והוא מוסיף לקרוע מעט, שע"ז יש מקום לתפור שתי תפירות), אלא גם שיעור הקריעה צריך להיות כדי לתפור שתי תפירות (רעק"א, הובא בציונים על הרמב"ם מהד' פרנקל). מקורות - רמב"ם (שבת, י).
- עוד בדיני קריעה,** כתב המשנ"ב (שמ, ס"ק מא) שאם קורע נייר לקרעים כדי לקנח את עצמו בהן, או לשאר איזה תשמיש, חייב משום קורע, שהוא קורע על מנת לתקן. ובביה"ל (ד"ה אין) כתב בשם שו"ע הרב דלא שייך קריעה כי אם בדבר הנתפר ונארג שנתדבק מגופים רבים, וכעין שהיה ביריעות; אבל לא בדבר שהוא מגוף אחד כמו עור ונייר. ודחה דבריו. ומסיק, דלא שייך שם קורע על מנת לתקן, כי אם כשקורע איזה דבר באמצע והוא צריך לתיקון שניהם. משא"כ כשקורע איזה דבר מהבגד מן הצד, וכוונתו לתקן בזה את הבגד שהיה ארוך או מקולקל בשפתו, והחתיכה הנקרעת לא יתוקן בזה כלל, לא שייך בזה שם קורע ע"מ לתקן, כי אם שם אחר, דהיינו מתקן מנא שהוא מתקן בזה את הבגד. עיי"ש.
- לא ברור מקור הלכה זו. וראה מרכבת המשנה שכתב שלמד כן מסברא, שדיבוק הוא כתפירה בכמה מקומות בש"ס. וראה יד פשוטה.
- או"ח שמי"ד. וכתב המשנ"ב (ס"ק מה) ודוקא בזה שדיבוק זה נעשה לקיום. אבל היכא שנדבקו הדפין להדדי ע"י שעוה או בשעת הקשירה, מותר לפתחן, כיוון דלא נעשה לקיום, כל שכן הכא דנעשה ממילא בלא מתכוין. לפיכך אינו דומה כלל לתופר ואין בו משום קורע. ואם נדבקו במקום האותיות, אסור לפרקן. ולקורע מחדש דפין של הספרים שלא נחתכו מבעוד יום, יש בהן חיובא. מקורות - רמב"ם (הל' שבת, י"א).
- או"ח שמי"ד. אמנם האחרונים העירו על סתירה בדברי השו"ע (שכן בב"י ושו"ע, שי"ג, נימק שהפוחת בית הצוואר חייב משום מכה בפטיש ולא משום קורע, וכשיטת רש"י). וראה אריכות בביה"ל (שמ"ד, ד"ה ולא), להוכיח שרוב הפוסקים, סוברים כרמב"ם. מקורות - רמב"ם (הל' שבת, י"א). ריטב"א (מכות ג' ב', ד"ה אמר רב יהודה).
- או"ח שי"ג. וכתב ב'שמירת שבת כהלכתה' (פרק טו, הערה רט) בשם הגרשז"א, שאף שדעת האוסרים מובאת בראשונה, אבל מכיון שהב"י והרמ"א הוסיפו על דברי רבינו יואל שלא להקל בפני עמי הארץ, משמע שכן הכריעו לדינא. מקורות - הו"ד בהגהות מרדכי (פרק במה טומנין, סי' תנז). ראבי"ה (שבת סי' רו, ד"ה לשון אבא מורי).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שמ)

ו. חוט של תפירה שנפתח, אסור למתחו, משום תופר.
יד. המדבק נירות או עורות בקולן של סופרים וכיוצא בו, הרי זה תולדת תופר וחב; וכן המפרק נירות דבוקים או עורות דבוקים ולא נתפנו לקלקל בלבד, הרי זה תולדת קורע וחב.

(או"ח, הלכות שבת, סימן שיז)

ג. מתירין בית הצואר מקשר שקשרו כובס, שאינו קשר של קימא; אבל אין פותחין אותו מחדש, דמתקן מנא הוא.
הגה: אפלו כבר נפתח, רק שחזר האמן וקשרו או תפרו ביחד כדרך שהאמנים עושין, (ר' ירוחם ח"ד); ולכן אסור לנתק או לחתך זוג של מנעלים התפורים יחד כדרך שהאמנים עושין, אף על גב דהתפירה אינה של קימא. דאין חלוק בתפירה בין של קימא לאינו של קימא (הגמ"ר פ' במה טומנין); ויש מתירין בתפירה שאינה של קימא, ואין להתיר בפני עם הארץ (בית יוסף).

הצד חלזון והפוצעו

(ע"ה א') **תנו רבנן**: הצד חלזון והפוצעו (דוחקו בידיו שיצא דמו) - אינו חייב אלא אחת (משום צידה. אבל על הפציעה אין חיוב). רבי יהודה אומר: חייב שתיים (גם על הפציעה). שהיה רבי יהודה אומר: פציעה בכלל דישה. אמרו לו: אין פציעה בכלל דישה.

אמר רבא: מאי טעמא דרבנן? קסברי אין דישה אלא לגדולי קרקע.

ולחייב נמי משום נטילת נשמה!

אמר רבי יוחנן: שפצעו (כשכבר היה) מת.

רבא אמר: אפילו תימא שפצעו חי, מתעסק הוא אצל נטילת נשמה.

והא אביי ורבא דאמרי תרווייהו: מודה רבי שמעון (שחייב) בפסיק רישא ולא ימות (וכשצדו ופוצעו ודאי ימות).

(ומתיר) שאני הכא דכמה דאית ביה נשמה טפי ניחא ליה, כי היכי דליציל ציבעיה (ואינו מעוניין שימות).

שיטות הראשונים

אין דישה אלא בגידולי קרקע: פסק הרמב"ם כחכמים, שהצד חלזון ופוצעו, חייב רק משום צידה, דאין דישה בגידולי קרקע¹¹.

שאני הכא דכמה דאית ביה נשמה טפי ניחא ליה: לרש"י מודה רבי שמעון שחייב במידי דלא איכפת ליה אי

11. וצ"ב, שכן בהמשך ההלכה, מחייב הרמב"ם את החובל חי שיש לו עור, משום מפרק, שהוא תולדת דישה! ובמגיד משנה כתב דס"ל בהמה חיה ועוף נקראו גידולי קרקע (וראה פיה"מ לרמב"ם, נגעים יא,א). וראה רשב"א (צ"ה א'), שכתב שלדברי רבינו חננאל (הסובר חולב חייב משום מפרק, תולדת דישה), בהמה נמי גדולי קרקע מיקרי וכדאמרין בעלמא (עירובין כ"ז ב'). וראה אור זרוע (ח"ב הל' שבת ס' נח) שהארץ בסוגיא, ומצדד לומר שגם לרבי יהודה אין דישה אלא בגידולי קרקע, ובהמה איקרי גידולי קרקע. אלא שבדגים פליג רבי יהודה וסובר דלאו גידולי קרקע נינהו (וראה עירובין, פרק בכל מערבין, כ"ז ב'). ואפשרות זו הובאה כבר בתוספות (שבת ע"ג ב', ד"ה מפרק), אלא שדחווה. מקורות - רמב"ם (הל' שבת ח,ז).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מיתרמי. אבל כאן אינו מעוניין בכך, שהרי טורח לשומרו שלא ימות בידו. ואפילו מת אין כאן אלא מתעסק. ולתוספות אפילו במידי דלא איכפת ליה נחשב מלאכה שאינה צריכה לגופה, ופטור לר"ש. וכי מודה ר"ש בפסיק רישיה שחייב, רק במידי דניחא ליה אי מתרמי, דהוי צריכה לגופה.

אב מלאכה - שוחט

(שנינו במשנה: והשוחט.)

(ע"ה א') (ומברר) שוחט משום מאי חייב (שחיטה במלאכת המשכן היכן היתה, ומה צורך בה. אם בעורות אילים מאדמים, אין צריך לשוחטם ודי בחניקתם)?

רב אמר: משום צובע¹².

ושמואל אמר: משום נטילת נשמה (שהיתה במשכן באילים מאדמים ותחש וחלזון).

(ע"ה ב') (ומקשה על רב) משום צובע אין, משום נטילת נשמה לא?!

(ומתרג' אימא אף משום צובע (ונפק"מ לחייבו שתיים).

אמר רב: מילתא דאמרי (שחייב משום צובע) אימא בה מילתא (דבר טעם) דלא ליתו דרי בתראי וליחכו עלי: צובע במאי ניחא ליה (לשוחט בצביעת הבשר, היינו חוכא)? ניחא דליתווס בית השחיטה דמא (שיהא צובע בדם), כי היכי דליחזוה אינשי (שנשחטה היום), וליתו ליזבנו מיניה.

שיטות הראשונים

האם שוחט חייב גם משום צובע: מדברי הרמב"ם משמע, שהשוחט, חייב רק משום נטילת נשמה, וכדעת שמואל¹³. והיראים וסמ"ג פסקו כרב¹⁴.

מעבד ומולח

(שנינו במשנה: והמולחו והמעבדו (ולמסקנה הם אב אחד).

(ע"ה א') אמר רבה בר רב הונא: האי מאן דמלח בישראל, חייב משום מעבד.

רבא אמר: אין עיבוד באוכלין.

12. רש"י פירש שצובע את הבשר של בית השחיטה. והאור זרוע (הל' שבת ס' סג) פירש שצבע העור בדם. וראה ביה"ל (שכיט, ד"ה ליתן).

13. וצ"ב למה אינו פוסק כרב שהלכה כמותו באיסורי, שחייב גם משום צובע. וראה מנחת חינוך (מוסך השבת, הצובע, ס"ק טו).

14. מקורות - רמב"ם (הל' שבת יא,א). יראים (ס' רעד; הו"ד באור זרוע). אור זרוע (הל' שבת ס' סג). סמ"ג (לאוין, ס' סה).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אמר רב אשי: ואפילו רבה בר רב הונא לא אמר אלא דקא בעי ליה לאורחא (ומולחו הרבה). אבל לביתא (לאוכלו בבית), לא משוי איניש מיכליה עץ (אינו מולח מאכלו באופן שלא יהא ראוי לאכילה, כעץ, ולכן אינו דומה לעיבוד).

שיטות הראשונים

עיבוד באוכלים: פסקו רבינו חננאל, רי"ף, רמב"ם, סמ"ג, רא"ש, מרדכי, ר"ן, וריטב"א כרבא, שאין עיבוד באוכלין. וכתבו ראב"ה, תוספות, רא"ש, מרדכי, וריטב"א, דאין להתיר מכאן מליחת אוכלין, דאף דחיוב חטאת אין, אבל אסור מדרבנן¹⁵. וכן פסק השו"ע¹⁶.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שכא)

ה. אסור למלח בשר מבשר או ביצה מבשר, להניחה.

ממחק ומחתך

(ע"ה ב') אמר ר' אחא בר חנינא: השף בין העמודים בשבת, חייב משום ממחק.
אמר רבי חייא בר אבא: שלושה דברים סח לי רב אסי משמיה דרבי יהושע בן לוי:
המגרר ראשי כלונסות בשבת (מחליקם שיהיו שווים וחדים), חייב משום מחתך.
הממרח רטיה בשבת (מחליק תחבושת שעל המכה) חייב משום ממחק.
והמסתת את האבן בשבת (מחליקה), חייב משום מכה בפטיש (שהוא גמר מלאכת האבן).¹⁷

שיטות הראשונים

השף בין העמודים: דעת רש"י שמחליק את הקרקע בין עמודי אכסדרה. ורמב"ן פירש¹⁸, השף העור בין העמודים כדי לרככו חייב משום ממחק, שכן דרך הרצענין להחליקו ולרככו בכך. וכן מפורש בירושלמי¹⁹. וכן כתבו רבינו חננאל, התוספות והרא"ש²⁰.

15. כמבואר בפרק שמונה שרצים (ק"ח ב'). ואפילו ביום טוב אסור בפ"ק דביצה (י"א א').

16. או"ח סי' שכא. מקורות - ר"ח (ע"ה ב'). רמב"ם (הל' שבת יא,ה). סמ"ג (לאוין, סי' סה). רא"ש (ביצה א,טז; תוספותיו לשבת, ע"ה ב', ד"ה אין עיבוד). תוספות (ד"ה אין עיבוד). ראב"ה (מסכת שבת סי' רכג). ריטב"א (ע"ה ב', ד"ה רבא). ר"ן (חיל' ע"ה ב', ד"ה אמר רב אשי). מרדכי (סי' שסב). וראה דיני מליחת אוכלין להלן, ק"ח ב'.

17. כאן מופיע בגמרא מקרים בהם חייב משום מכה בפטיש, והובא בסוגיא הבאה.

18. הרמב"ן כתב על דברי רש"י: ולא מסתברא! דכל כי האי גונא, בבית אינו חייב אלא משום בונה, ובשדה משום חורש, כדאמרין בגומא (ע"ג ב')!

19. המוחקו, מה מחיקה היה במשכון? זעירא בר חנינא בשם רבי חנינא אמר שהיו שפין את העור על גבי העמוד. השף את העור על גבי העמוד, חייב משום ממחק.

20. בגדר מירוח, על מה שפסק השו"ע (שטז,יא) לא ישפשף ברגליו רוק ע"ג קרקע, כתב המג"א (ס"ק כד): משמע דע"ג רצפה שרי לדברי

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

גדר מחתך: כתב הרמב"ם (הל' שבת יא,ז): "המחתך מן העור כְּדִי לַעֲשׂוֹת קְמִיעַ - חֵיב; וְהוּא שֵׁיתְכַנּוֹן לְמַדַּת אֶרְכוּ וּמַדַּת רַחְבּוֹ וַיַּחֲתֶךָ בְּכֹנֶה הוּא שֶׁהִיא מְלֹאכָה. אֲבָל אִם חֲתַךְ דֶּרֶךְ הַפֶּסֶד, או בְּלֹא כֹנֶה לְמַדַּתוֹ אֶלָּא כְּמַתְעַסֵּק או כְּמִשְׁחָק - הָרִי זֶה פְּטוּר."²¹

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שכח)

כו. מגלה קצת רטיה ומקנח פי המפה, וחוזר ומגלה קצתה השנייה ומקנחה, ורטיה עצמה לא יקנח מפני שהוא מקנח.

מכה בפטיש

(ע"ה ב') אמר רבי שמעון בן קיסמא אמר רבי שמעון בן לקיש: הצר צורה בכלי (לנאותו) והמנפח בכלי זכוכית (ליצור כלי לאחר התכת הזכוכית), חייב משום מכה בפטיש.

אמר רב יהודה: האי מאן דשקיל אקופי מגלימי (ראשי חוטים או קיסמים שנשארו באריג), חייב משום מכה בפטיש (כי זהו גמר מלאכתו). והני מילי דקפיד עלייהו.

רבה ור' זירא דאמרי תרווייהו: כל מידי דאית ביה גמר מלאכה, חייב משום מכה בפטיש.

שיטות הראשונים

האי מאן דשקיל אקופי מגלימי, חייב משום מכה בפטיש: הרמב"ם כתב, "הלוקח יבֵּלֵת שְׁעַל הַבְּגָדִים בְּיָדוֹ, כְּגוֹן אֵלוּ הַיְּבֹלֹת שֶׁבְּכָלֵי צֶמֶר - חֵיב מִשׁוּם מְכָה בְּפִטִּישׁ; וְהוּא שֵׁיִקְפִיד עֲלֵיהֶן. אֲבָל אִם הִסִּיר דֶּרֶךְ עֶסֶק²² - הָרִי זֶה פְּטוּר."²³ והטור כתב שאם מקפיד שלא ללבושו עד שיטלם, חייב חטאת. והשו"ע²⁴ פסק כרמב"ם.

המתירין כיבוד במרוצף. וצ"ע דליתסר משום מירוח עצמו! ויש לומר, דממרח לא שייך אלא כשכונתו שיתמרח דבר על גבי חברו. אבל הכא רוצה שיבלע בקרקע, והביאו המשנ"ב (ס"ק מט) להלכה (וראה משנ"ב סי' שכז, ס"ק טז, שהמצחצח נעליו על ידי מריחת שחור, יש בזה משום ממרח). וראה להלן קמ"ו ב', נתינת שעוה על החבית, ודין מישחא.

21. לכאורה מבואר בדברי הרמב"ם שמתנאי המלאכה שהחיתוך ייעשה בדרך של כוונה למידה מסוימת. אבל כל שלא התכוין, אינו בכלל המלאכה כלל. וכ"כ במנחת חינוך (מצוה לב, מוסף השבת ריש סי' לג - המחתך). וכ"כ בצפנת פענח (הל' שבת ב,יז) "במלאכת מחתך הכוונה משוה ליה למלאכה". אמנם ממה שסיים הרמב"ם וכתב שאם חתך דרך הפסד וכו' פטור, לא משמע כן. וצ"ב.

המשנ"ב (שכב, ס"ק יח) סיכם כמה מדיני מחתך: א) המחתך עור או כל דבר שאדם מחתך ומקפיד על מדתו, בין עץ או מתכת או אפילו נוצות של עוף, כיון שמקפיד על מדת ארכו ורחבו וחותר, בכונה, חייב. אבל החותר דרך הפסד או בלא כוונה למדתו, אלא כמתעסק או כמשחק פטור (רמב"ם). ב) אין מלאכת מחתך שייך באוכלין. ג) דבר שדרכו לחתכו דוקא בכלי, אין חייב כי אם בכלי. ודבר שדרכו להפרידו ביד, חייב אפילו ביד. ומסתברא דאיסור דרבנן יש בכלל גווני. החותר קיסם בסכין לחצות בו שיניו חייב בזה משום תיקון כלי לדעת הרא"ש. ולדעת הרמב"ם משום מחתך. ואפשר דחייב לדידיה שניים.

22. מלשון הרמב"ם הסיק הב"י, שאם לא הסיר דרך עסק, נחשב שמקפיד. וכגון, אם מכין להסיר, אפילו שלא היה נמנע מללבושו אם לא היה מסירו, נחשב שמקפיד, וחייב (ודלא כטור להלן בסמוך). אולם הט"ז (ס"ק ב) כתב לפרש דברי הרמב"ם כטור, שרק אם היה נמנע מללבושו, נחשב שמקפיד.

23. המשך דברי הרמב"ם: "המנער טלית חדשה שתורה כְּדִי לְנְאוֹתָהּ וּלְהַסִּיר הַצְּהוּב הַלְבָּן הַנִּתְלָה בָּהּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָאֲמִינִין עוֹשִׂין - חֵיב חֲטָאת; וְאִם אֵינּוּ מְקַפִּיד - מִתֵּר." והבין הב"י מרצף ההלכה, שנראה מדבריו שמנער חייב משום מכה בפטיש, כמו הלוקט יבולת שעל גבי

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

הגדרת מכה בפטיש, לאחר השלמת המלאכה: כתב המאירי, שלא נאמר מכה בפטיש אלא במלאכה שנשלמה כולה. וכל שהוא עושה לצורך השלמה, אינו מכה בפטיש²⁵. וכן כתב היראים, שמכה בפטיש הוא לאחר בנין. שלעולם בחסרון בנין, לא תהיה מלאכת מכה בפטיש^{26, 27}.

הסרת נוצות מבגד: כתב האור זרוע אם הבגד מלוכלך בנוצות, שהוא ודאי מותר להסירם לכתחילה לכולי עלמא. ושכן איתא בירושלמי²⁸. וההיא שריא אפילו למאן דקפיד, דלא מיירי בקוצים שנארגו בבגד, אלא שנסתבכו בו אחר כך. וכן פסק הרמ"א²⁹.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שב)

א. ...יש אומרים דאסור לנער בגד מן האבק שעליו, אם מקפיד עליו, וטוב לחוש לדבריו (רש"י ואור זרוע). אבל מתר להסיר הנוצות מן הבגד בשבת (אור זרוע).

ב. הלוקט יבולות שעל גפי בגדים, כגון אלו היבולות שבכלי הצמר הנשארים בהם מן האריגה, חייב משום מכה בפטיש. והוא שיקפיד עליהם, אבל אם הסירם דרך עסק, פטור.

(או"ח, הלכות שבת, סימן שכג)

ח. כוס ששטה בו גוי, מתר להדיחו לדברי הפל.

כותב ומוחק

(ע"ה ב') **תנו רבנן (בתוספתא):** כתב אות אחת גדולה, ויש במקומה לכתוב שתיים, פטור (שכן בקרשי המשכן היו כותבים שתיים. אחת בזו, ואחת בזו, כדי לזווגם כשסותרים אותם).

(המשך הברייתא:) מחק אות גדולה, ויש במקומה לכתוב שתיים (קטנות יותר), חייב (שחשיבות מלאכת מחיקה היא רק

הבגדים. (ואמנם הדברים לכאורה צ"ב טובא, שכן הסרת יבולת מן הבגד, הוא אכן גמר מלאכה. משא"כ הסרת טל, או אבק לפירש"י, שם הבגד כבר גמור לגמרי. ודומה יותר לבגד המלוכלך בנוצות, להלן).

24. או"ח שבב. מקורות - רמב"ם (הל' שבת י, ח).

25. זה לשונו: אע"פ שביארנו שאם כתב אות אחת סמוך לחברתה פטור, וכן הדין בארג חוט אחד על האריג, מכל מקום אם כתב אות אחת והשלים בו ספר, או ארג חוט אחד והשלים בה בגד, חייב. שכל שהשלים בה, חשובה היא כשתיים, וחייב משום כותב. וחכמי הדורות שואלים בה כהוגן: ויתחייב בה משום מכה בפטיש, וכמו שאמרו בפרק כלל גדול האי מאן דשקיל וגו' חייב משום מכה בפטיש! ותיצו, שלא נאמר מכה בפטיש אלא במלאכה שנשלמה כולה, כגון שחצב אבן בהר ונתפרקה כלה מסביבותיה, ונמצא שנשלמה מלאכת האבן שלא נפלה, וזה מכה בפטיש ומפילה שנמצא המלאכה בגוף אותו דבר כבר נשלמה. וכן מה שאמרו בשקיל אקופי בגלימיה, שהרי הגלימא כלה עשויה. אבל באלו לא נשלם הספר והבגד עדיין, וכל שהוא עושה לצורך השלמה אינו מכה בפטיש. שאם לא כן אף המלאכות שתחלתן וסופן בא כאחד, כגון קצירה וכיצא בה, היה ראוי להתחייב בה משום מכה בפטיש.

26. מקורות - יריאים (ס' רעד). מאירי (ק"ה א', ד"ה אע"פ).

27. ולגבי מכה בפטיש באוכלין, בביה"ל (שית, ד, ד"ה והדחתן) מאריך בדברי הפמ"ג ולבוש, ומסקנתו, דענין מכה בפטיש בדבר אוכל הוא דבר חדש שלא נמצא בפוסקים, ואדרבה יש כמה סתירות לזה. עיי"ש.

28. רבי זעירא בשם רב הונא: נסתבכו בגדיו בקוצים, הרי זה מפשרן במקום צינעה, ובלבד שלא יקרע. ירושלמי שבת (פ"ז, ה"ב).

29. או"ח שבב. מקורות - אור זרוע (הל' שבת ס' פא).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

על מנת לכתוב, והרי יש מקום לשתי אותיות).

(המשך הברייתא:) אמר רבי מנחם ברבי יוסי: וזה חומר במוחק מבכותב.

שיטות הראשונים

שבירת אותיות בעוגה: כתב המרדכי, נשאל לרבינו מאיר על עוגות שכותבין עליהן אותיות ותיבות, איך אוכלים אותם התינוקות ביום טוב. והשיב, אי משום מוחק ביום טוב, ליכא איסורא דאורייתא במוחק אלא על מנת לכתוב, כדאמרין פרק כלל גדול, מיהא איסורא דרבנן איכא, ובתינוק אין לחוש, דקטן אוכל נבלות אין בית דין מצווין עליו להפרישו, היכא דלא ספינן ליה בידים. וכתב הרמ"א³⁰ על פי דבריו, שאסור לשבור עוגה שעליה אותיות.

המוחק טשטוש דיו: כתב הרא"ש, שייראה שאין חייב על מחיקת טשטוש דיו אפילו לכתוב כמה אותיות. כי לא היה במשכן אלא מחיקת אותיות כדי לכתוב במקומו³¹. אבל בתוספתא איתא, נפלה דיו על ספר ומחקו, שעה על הפנקס ומחקו, אם יש במקומו כדי לכתוב שתי אותיות חייב³². וכן פסק הרמב"ם, וכן פסק השו"ע³³.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שמ)

ג. המוחק דיו שְׁעַל הַקֶּלֶף או שְׁעַל הַפִּנְקֵס, אם יש במקומו כְּדֵי לְכַתֵּב ב' אותיות, חָיִב.
הגה: אסור לשבור עוגה שְׁכַתֵּב עָלֶיהָ כְּמִין אוֹתִיּוֹת, אִף עַל פִּי שְׁאִינוּ מְכַנּוּן רַק לְאֲכִילָה, דְּהוּי מוֹחֵק. (מְרַדְכֵי פֶרֶק כָּלֵל גְּדוֹל).

30. או"ח שמג, כתב המשנ"ב (ס"ק טו) ודוקא כשכותבין על העוגות אותיות מדבר אחר. אבל כשהכתיבה היא מהעוגה עצמה בדפוס או בידים שרי, דאין שם כתיבה עליה, וממילא לא שייך בזה מחיקה. וכן אם כתב האותיות בדבש המעורב במים או שאר מי פירות, ג"כ אין להחמיר. ובספר דגול מרבבה (ל'נודע ביהודה) כתב שהיתר גמור הוא! דלא מבעיא לתרומת הדשן הסובר דבאיסור דרבנן מותר פסיק רישיה (וכן פסק השו"ע, שידא, ראה משנ"ב ס"ק יא), א"כ מוחק זה שלא על מנת לכתוב, הוא רק איסור דרבנן, וכיון שאינו מתכוין מותר, אלא אפילו לאוסר בפסיק רישיה בדרבנן, מכל מקום כאן הרי אינו מתכוין, ומקלקל, ועושה כלאחר יד (דאין דרך מחיקה בכך). ומכל שכן אם שובר בפיו, שהוא דרך אכילתו (וא"כ הוי פסיק רישא דלא ניחא ליה, בתרי דרבנן, שלא על מנת לכתוב, מקלקל, וכלאחר יד. וכדרך שהתיר הרמ"א, שטזג, עיי"ש שעה"צ ס"ק יח). ועיי"ש. והביאו המשנ"ב (ס"ק יז), וכתב שיש לסמוך עליו כשאינו שובר בידו אלא דרך אכילה.

ולגבי ספר שבחודי דפיו אותיות, כתב המשנ"ב (ס"ק יז) שיש אוסרים לפותחו ולנעלו, דהוי כמוחק וכותב, אבל דעת הרמ"א בתשובה להקל בזה, וכן המנהג. עיי"ש. מקורות - מרדכי (שבת, סי' שסא).

31. וכתב שיצא לו כן מסברא וגם מדנקט בברייתא מחק אות אחת. אמנם חזר בו לפי מה שראה בתוספתא.

32. וטעמא לא בריר לן. ויש לומר דהיינו טעמא דאות שנכתב בטעות כמאן דליתיה דמיא, ועיקר החיוב בשביל מחשבת הכתיבה, הלכך אפי' טשטוש דיו נמי. רא"ש.

33. או"ח שמג, והו"ד הרא"ש בב"ח, וכתב, שמשמע שאם אין שם אלא לכתוב אות אחת, איסורא מיהא איכא, ולכן צריך לזהר כשנוסף שעה על הספר, אפילו על אות אחת, שאין לסלקו. והביאו המשנ"ב (שמ, ס"ק י). מקורות - תוספתא (שבת יבז). רא"ש (סי' ט). רמב"ם (הל' שבת יא, ט).